

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการประชุมของ Brundthland Commission เมื่อปีค.ศ. 1987 ได้เกิดแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาที่เรียกว่า "การพัฒนาที่ยั่งยืน" (Sustainable Development) ซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ อันประกอบด้วยตัวแปรมากมายที่ทำให้บุคคลและชุมชนร่วมสร้างเอกลักษณ์แห่งตน มีลักษณะเฉพาะและสร้างความสามารถที่จะเผชิญกับโลกได้อย่างมีจุดหมายและภาคภูมิใจ (สุภางค์ จันทวานิชและวิชนี ศีลตระกูล, 2539) กระบวนการนี้ได้เน้นการเติบโตอย่างกลมกลืนของบุคคลและชุมชน กับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและจิตวิญญาณของสังคมโดยส่วนรวม ซึ่งแนวความคิดนี้ได้ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540 - 2544) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนและชุมชน กำหนดให้การพัฒนาคนเป็นวัตถุประสงค์เดี่ยว (Single objective) ของการพัฒนา โดยให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในกระบวนการพัฒนา (Development by the people) (ปัญญา สวัสดิ์เสรี, 2539) แทนที่จะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลักเช่นที่ผ่านมา โดยมียุทธศาสตร์ในการพัฒนาสภาพของสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาคน ได้แก่ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน การเปิดโอกาสให้คนในครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองและสังคม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนในครอบครัวและชุมชน การส่งเสริมการใช้สื่อสารมวลชนให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพของครอบครัวและชุมชน และที่สำคัญ การส่งเสริมให้องค์กรทางสังคมทุกองค์กร เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันสื่อสารมวลชน และสถาบันศาสนา ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทของบ้าน วัดหรือมัสยิด และโรงเรียน (สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539)

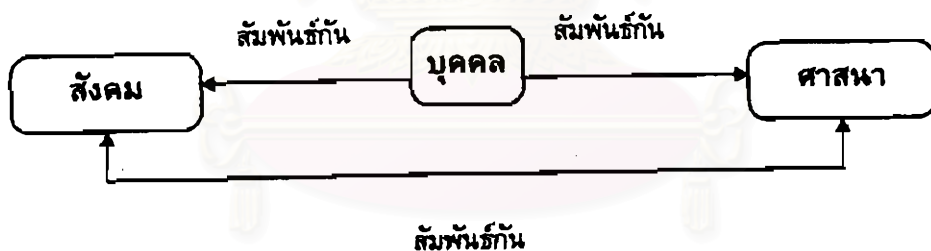
จากแนวทางการพัฒนาในระดับชาติมาถึงแนวทางการพัฒนาในระดับท้องถิ่น กรุงเทพมหานครได้ปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ด้านการพัฒนาชุมชน จากการทำงานเพื่อ (work for) ประชาชน สู่การทำงานร่วมกับ (work with) ประชาชน (กรุงเทพมหานคร, 2539) โดยใช้องค์กรประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรศาสนา ดังนั้นกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงได้เน้นการมีส่วนร่วมของหน่วยต่างๆ ในสังคมซึ่งได้แก่ การใช้องค์กรศาสนา และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นจำเป็นต้องใช้กระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และเอื้อต่อการพัฒนาสังคมในทุกๆ ระดับ ซึ่งทั้งสองปัจจัยดังกล่าวจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

องค์กรศาสนากับการพัฒนาชุมชน

ศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับจิตใจของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง ซึ่งในแต่ละศาสนานั้นมีหลักคำสอน แนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี ทำหน้าที่ขัดเกลาจิตใจให้มีคุณธรรม และส่งผลต่อสังคมโดยส่วนรวม บรรดานักสังคมวิทยาศาสนาได้รวบรวมหน้าที่ของศาสนาที่ช่วยค้ำจุนความอยู่รอดของสังคม และจริยธรรมส่วนรวมในประเด็นสำคัญดังนี้ (บุญลือ วันทายนต์, 2518)

1. ศาสนาในฐานะสร้างบูรณาภาพของสังคม มีส่วนส่งเสริมการรวมกันระหว่างสมาชิก ซึ่งมีความศรัทธาเชื่อถือในคำสอนของศาสนานั้นๆ เป็นเหตุให้มนุษย์มีค่านิยม (value) รวมทั้งบทบาทสำคัญในอันที่จะรวมตัวกัน เพื่อรักษาค่านิยมนั้นๆ ไว้
2. ศาสนาชำระไว้ซึ่งความมั่นคงของสังคม ด้วยการกำหนดค่านิยม ความเชื่อ พฤติกรรมต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
3. ศาสนาในฐานะเป็นเครื่องเชื่อมโยงต่อเนื่องด้านค่านิยมของสังคม
4. ศาสนาในฐานะที่เป็นกระบวนการอบรมสั่งสอนวินัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization Process)

ศาสนาจึงมีความสัมพันธ์กับบุคคลและสังคม โดยมีแกนกลางคือตัวบุคคลเป็นสำคัญ ดังนี้ (บุญลือ วันทายนต์, 2518)

ภาพที่ 1 แสดงแบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม

ในการพัฒนาชุมชน องค์กรชุมชนเป็นกลไกที่สำคัญยิ่ง จากประสบการณ์ของนานาประเทศได้ชี้ถึงข้อสรุปที่ว่า องค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือในการขยายฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนหรือพื้นที่ของตนเอง และเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ปัจเจกบุคคลมีอำนาจต่อรองในการเรียกร้องบริการจากรัฐ (Uphoff, Cohen and Goldsmith, 1979 อ้างถึงใน สิตาภรณ์ นาคทรพร, 2539) องค์กรศาสนาก็เป็นหนึ่งในองค์กรชุมชนหลายๆ องค์กรที่มีส่วนสำคัญ และเป็นประโยชน์ในการผลักดันกิจกรรมการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพ ในแง่ของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา โดยจะเอื้อประโยชน์ต่อสังคมดังนี้ (Connors, 1974 อ้างถึงใน Rahim, 1976)

1. เป็นสื่อกลางในการนำเสนอปัญหาและข้อร้องเรียนของประชาชนสู่รัฐ
2. ช่วยในการสื่อสารนโยบาย จุดประสงค์ แผนงานและปัญหาของรัฐสู่ประชาชนให้รับทราบ
3. เป็นตัวผลักดันกลุ่มต่างๆ ในการยอมรับแผนงานการพัฒนา

อนึ่ง ผู้ที่ทำหน้าที่สำคัญคือตัวผู้นำองค์กร ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับสมาชิกในชุมชน และมีส่วนผลักดันสมาชิกของกลุ่มเพื่อกิจกรรมการพัฒนา รวมทั้งการนำเสนอปฏิกริยาตอบสนอง (Feedback) ของประชาชนสู่รัฐด้วย

รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความสำคัญขององค์การศาสนาในข้อนี้ จึงได้มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชน ตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง อันมีเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาคน โดยเน้นเรื่องการพัฒนาจิตใจของคนในสังคมเป็นเบื้องต้นให้มีคุณธรรม และมีการดำเนินชีวิตตามครรลองความเชื่อของศาสนาแห่งตน (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารการพัฒนาตามแผนพัฒนาอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง พ.ศ. 2537) และเมื่อคนได้รับการพัฒนาทางด้านจิตใจแล้ว ก็จะพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี พัฒนาครอบครัวให้มีความสุขและความมั่นคง และร่วมกันพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศให้มีความสงบเรียบร้อย เจริญมั่นคงอย่างถาวร โครงการนี้ได้ใช้องค์กรศาสนาเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งกรุงเทพมหานครก็ได้นำเอาอุดมการณ์นี้ ไปจัดทำเป็นแผนการพัฒนาชุมชนของแต่ละเขต ในรูปของโครงการแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง โดยมีแนวทางที่เรียกว่า “บรม” และ “บวร” อันเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนโดยยึดองค์การทางศาสนาเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ซึ่งคำว่า “บวร” นั้นคือ การประสานความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนระหว่าง บ้าน วัดและโรงเรียน แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนมุสลิมนั้น ได้มีการเปลี่ยนเป็นคำว่า “บรม” คือ ความร่วมมือระหว่างบ้าน โรงเรียน และมัสยิด (ประกาศกรุงเทพมหานครเรื่อง ยกเลิกชุมชนเดิม และกำหนดชุมชนเป็นชุมชนตามระเบียบกรุงเทพมหานคร ว่าด้วยกรรมการชุมชน พ.ศ. 2534 ลงวันที่ 17 พฤษภาคม 2539)

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน

ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนนั้น ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่ง ลักษณะการสื่อสารในการพัฒนาชุมชนนั้น จะเป็นไปในลักษณะของการถ่ายทอดข่าวสาร ความคิดและกิจกรรมระหว่างฝ่ายรัฐกับประชาชน และระหว่างประชาชนในชุมชนนั้นๆ เอง เพื่อความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนในการพัฒนาชุมชน การถ่ายทอดข่าวสารต่าง ๆ นั้นสามารถเป็นไปในลักษณะทั้งที่เป็นการสื่อสารแบบขั้นตอนเดียว (One-step Flow Communication) คือจากรัฐสู่ประชาชนโดยตรง หรือจากประชาชนสู่รัฐโดยตรง การสื่อสารแบบสองขั้นตอน (Two-step Flow Communication) เป็นการสื่อสารแบบมี

สื่อกลาง ซึ่งจะทำหน้าที่รับและถ่ายทอดข่าวสารจากรัฐสู่ประชาชน และจากประชาชนสู่รัฐ และการสื่อสารแบบหลายขั้นตอน (Multi-step Flow Communication) เป็นการสื่อสารที่ต้องผ่านสื่อมวลชน หรือสามารถรับส่งสารได้หลายทิศทาง

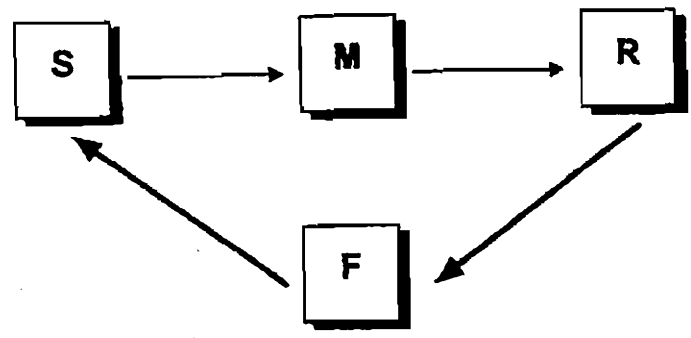
รูปแบบของการสื่อสารในงานพัฒนาชุมชน

ในถ่ายทอดข่าวสารการพัฒนาไปสู่ประชาชนนั้น ช่องทางในการสื่อสารอาจเป็นได้ทั้งในรูปของการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน (Mass media) และการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) สื่อมวลชนนั้นสามารถเป็นช่องทางในการสื่อสารไปยังประชาชนจำนวนมาก โดยผ่านเครือข่ายต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์หรือหนังสือพิมพ์ แต่สำหรับการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น สามารถสื่อสารไปยังกลุ่มคนที่จำกัด ด้วยการพบปะกัน (face-to-face) การถกเถียง สนทนากัน หรือการร่วมประชุมปรึกษาหารือกัน แต่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงภายในตัวบุคคล ผู้รับสาร เช่นทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรม

ในสังคมสมัยใหม่ที่มีความเจริญในด้านการสื่อสาร สามารถใช้เครือข่ายในการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ในประเทศที่กำลังพัฒนา ยังคงมีอุปสรรคในการคมนาคม การติดต่อสื่อสารระหว่างกัน และขาดแคลนอุปกรณ์ในการสื่อสาร สังคมยังถูกจำกัดให้มีการสื่อสารเฉพาะในกลุ่ม ในชุมชนของตน การสื่อสารระหว่างบุคคลจึงยังคงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาอยู่

รูปแบบในการสื่อสารภายในชุมชนนั้น เกี่ยวข้องกับการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) โดยประชาชน ผู้นำองค์กรศาสนา และเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีการติดต่อ พูดคุย แลกเปลี่ยนข่าวสารกัน ชักชวนหรือจูงใจกันภายในชุมชน ซึ่งการสื่อสารในลักษณะนี้ หากมีประสิทธิภาพจะส่งผลให้ประชาชนได้รับข่าวสาร เกิดความเข้าใจและมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ อันจะทำให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปด้วยดีและประสบความสำเร็จ

ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ และมีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับการพัฒนาชุมชนก็คือ ระบบการสื่อสาร (Communication Systems) และแบบจำลองการสื่อสาร (Communication Models) โรเบิร์ตส์ (Roberts, 1979) ได้เสนอแนวทางในการนำการสื่อสารมาใช้ในการพัฒนาชุมชนไว้ว่า "การศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการสื่อสาร จะทำให้เราสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ภายในชุมชนได้" องค์ประกอบพื้นฐานของการสื่อสารที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน อย่างน้อยจะต้องมี 4 ตัว ซึ่งแนวคิดนี้มีความสำคัญต่อระดับการสื่อสารระหว่างบุคคลของกลุ่มและกิจกรรมของชุมชน ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงแบบจำลองการสื่อสารระหว่างบุคคลของโรเบิร์ตซ์

- ในที่นี้ S (Sender) หมายถึง ผู้ส่งสาร
- M (Message) หมายถึง เนื้อหาของสาร
- R (Receiver) หมายถึง ผู้รับสาร
- F (Feedback) หมายถึง การตอบสนองต่อสารที่ได้รับจากผู้รับสาร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นการศึกษาองค์ประกอบในการพัฒนาชุมชน 2 ส่วนคือ การมีส่วนร่วมขององค์กรศาสนา และการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน โดยมุ่งประเด็นองค์กรศาสนาอิสลาม และกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) ในชุมชนมุสลิม เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นมหานครที่มีโครงสร้างลำดับชั้นซ้อน ความหนาแน่นของประชากรแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน อีกทั้งมีประชากรมีความหลากหลาย ทั้งในด้านลักษณะทางกายภาพและสังคม การใช้องค์กรศาสนาจึงเข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะได้ศึกษาบทบาทขององค์กรศาสนาอิสลาม เนื่องจากศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาที่มีประชาชนนับถือมากเป็นอันดับสองของประเทศ รองจากศาสนาพุทธ โดยจะศึกษาการพัฒนาชุมชนในเขตหนองจอกเป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นเขตหนึ่งของกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะชุมชนที่น่าสนใจ ดังนี้

ลักษณะทางกายภาพ

เขตหนองจอก ได้รับการจัดให้เป็นเขตชั้นนอก ชุมชนมีลักษณะเป็นกิ่งชุมชนเมืองกิ่งชุมชนชนบท หรือชุมชนชานเมือง (กรุงเทพมหานคร, สำนักงานเขตหนองจอก, 2540ก) มีพื้นที่ทั้งสิ้น 236.261 ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นเขตที่มีพื้นที่มากที่สุด ประมาณ 1 ใน 7 ของพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อื่นดังนี้

- * ชุมชนชานเมือง หมายถึง ชุมชนที่กรุงเทพมหานครได้จัดทำเป็นประกาศกำหนดชุมชน โดยมีพื้นที่ดำเนินการด้านเกษตรกรรมในเขตกรุงเทพมหานครรอบนอกเป็นส่วนใหญ่ มีบ้านเรือนไม่แออัด แต่ขาดการวางแผนทางด้านผังชุมชน

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอสาธุกา จังหวัดปทุมธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับเขตลาดกระบัง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับเขตมีนบุรี

เนื่องจากเป็นเขตที่พื้นที่มากแต่มีประชากรไม่มากนัก จึงมีความหนาแน่นของประชากรน้อยเป็นอันดับที่ 36 ในจำนวน 38 เขตของกรุงเทพมหานคร คือประมาณ 300 คนต่อตารางกิโลเมตร สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ยังเป็นทุ่งเปล่า และเรียกสวนไร่นา มีลำคลองหลายสาย ทั้งที่เป็นคลองสายหลัก จำนวน 10 สายและคลองสายเล็กอีกมากกว่า 100 สาย ดังนั้น การคมนาคมในเขตนี้ จึงมีทั้งการเดินทางทางบกและทางน้ำ ด้วยสภาพที่เอื้อต่อการรองรับการพัฒนาของเขตนี้ จึงทำให้มีการขยายการลงทุนในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย โครงการหมู่บ้านจัดสรร โรงงานอุตสาหกรรม หน่วยงานราชการต่างๆ ไปยังเขตนี้เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ (พรรณิกา จิตต์ชอบธรรม, 2537)

ลักษณะทางสังคม

ประชากรของเขตนี้ มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 76,853 คน กระจายอยู่ตามพื้นที่ในแขวงต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรในเขตหนองจอก จำแนกตามแขวง

แขวง	จำนวนประชากร		
	ชาย	หญิง	รวม
กระทุ่มราย	8,700	8,950	17,650
หนองจอก	5,317	5,367	10,684
คลองสิบ	3,207	3,321	6,528
คลองสิบสอง	3,034	3,080	6,114
โคกแฝด	7,581	7,603	15,184
คูฝั่งเหนือ	3,201	3,279	6,480
ลำผักชี	4,210	4,337	8,547
ลำต้อยติ่ง	2,842	2,824	5,666
รวม	38,092	38,761	76,853

ที่มา : สถิติทะเบียนราษฎร เขตหนองจอก ประจำเดือนพฤษภาคม 2540

สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

ด้วยสภาพของชุมชนชานเมืองดั้งเดิมที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้เขตหนองจอกยังมีลักษณะเป็นชุมชนชนบทอยู่บ้าง แม้จะอยู่ในเขตการปกครองของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นมหานครที่มีความเจริญที่สุดของประเทศ ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำสวนผลไม้และเลี้ยงสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 70 ของประชากร นอกจากนี้ก็ประกอบอาชีพรับราชการ รับจ้าง, ค้าขาย และอื่นๆ คิดเป็น ร้อย 10, 16 และ 4 ตามลำดับ

ประชากรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 75 นับถือศาสนาอิสลาม ส่วนพุทธศาสนิกชน และ คริสตศาสนิกชน คิดเป็นร้อยละ 20 และ 5 ตามลำดับ จึงมีศาสนสถานกระจายอยู่ในพื้นที่ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนศาสนสถานในเขตหนองจอก

ศาสนสถาน	จำนวนแห่ง
มัสยิด	41
วัด	16
โบสถ์คริสต์	1
สำนักสงฆ์	1

ที่มา : สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

ปัญหาของชุมชน

จากการที่เป็นเขตหนองจอก ยังอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาไปสู่ชุมชนเมือง ยังมีศักยภาพในการรองรับการเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานครได้ จึงมีการเคลื่อนย้ายของประชากรจากท้องถิ่นอื่นมาอยู่ในเขตหนองจอก เพื่อบรรเทาปัญหาความหนาแน่นของเขตเมืองชั้นใน ทำให้เขตนี้มีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นทุกปีในอัตราที่สูง จึงก่อให้เกิดปัญหาเร่งด่วน ซึ่งพอจะสรุปดังนี้

1. สถานศึกษาที่มี ไม่สามารถรองรับจำนวนประชากรที่ย้ายถิ่นเพิ่มเข้ามาได้
2. การคมนาคมจากชุมชนมาสู่ภายนอกเป็นปัญหา ทั้งในด้านถนนหนทาง และระบบการขนส่งมวลชน
3. ยาเสพติดในชุมชน โดยเฉพาะในหมู่วิญรูน
4. สาธารณูปโภค สาธารณูปการไม่เพียงพอ เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ถนน
5. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชาวชุมชน
6. ชุมชนต้องรับน้ำเสียจากหมู่บ้านจัดสรรต่างๆ ที่มีมากขึ้น

ด้วยสภาพลักษณะชุมชนในเขตหนองจอก ที่มีความแตกต่างไปจากชุมชนในเขตอื่นๆ ทั้งในด้านกายภาพที่ยังคงมีลักษณะความเป็นชุมชนชานเมืองอยู่ และในด้านสังคมที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิม และยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม กฤษฎการพัฒนารวมชนโดยใช้อ้องค์กรศาสนาของเขตนี้ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

ชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก

เขตหนองจอก เดิมเป็นที่รกร้างว่างเปล่า ไม่มีผู้คนอาศัย ชื่อหมู่บ้านต่างๆ ก็เรียกกันตามลักษณะภูมิประเทศ ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีพิพัฒน์ราชโกษา เป็นแม่กองจ้างชาวจีนชุดลอกคลอง เพื่อขยายการคมนาคมทางน้ำและเพื่อประโยชน์ทางด้านยุทธศาสตร์ เริ่มตั้งแต่ปลายคลองพระโขนงหรือคลองตันในปัจจุบันไปบรรจบคลองบางขนาก เมื่อขุดเสร็จเรียกว่า "คลองเจ๊ก" เพราะเป็นคลองที่ชาวจีนขุดขึ้น ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่ เรียกว่า "คลองแสนแสบ" เมื่อขุดคลองเสร็จและหมดภาระศึกสงครามระหว่างไทยกับเขมรแล้ว ทางราชการได้อพยพชาวไทยมุสลิมมาจากบริเวณ 7 หัวเมืองภาคใต้ ให้มาตั้งรกรากทำมาหากินตามบริเวณแนวคลองแสนแสบ

ด้วยเหตุนี้ เขตหนองจอกจึงมีชุมชนของชาวมุสลิมที่มาตั้งรกรากอยู่เป็นจำนวนมาก สภาพชุมชนซึ่งมีชาวมุสลิมอาศัยโดยส่วนใหญ่ จึงมีพื้นฐานของอิทธิพลของวัฒนธรรมมลายูและศาสนาอิสลามอยู่มาก และโดยลักษณะการตั้งชุมชนนั้น ชาวมุสลิมมักจะอยู่รวมกันในหมู่ญาติพี่น้อง ดังจะเห็นได้จากในแต่ละชุมชนนั้น จะมีตระกูลใหญ่ๆ อยู่หลายตระกูลและมีความสัมพันธ์กันเป็นแบบเครือญาติ ด้วยลักษณะชุมชนที่มีความเกี่ยวพันกันอย่างแนบแน่น อีกทั้งด้วยหลักการของศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นธรรมเนียมของชีวิต (Code of life) ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวมุสลิมอย่างลึกซึ้ง สภาพสังคมและความเป็นอยู่ของชาวมุสลิมจึงไม่สามารถแยกออกจากศาสนาได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการปฏิบัติตนตามหลักการของศาสนา การปกครองครอบครัว ไปจนถึงการบริหารชุมชน เมื่อมาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนแล้ว จึงมีการสร้างศาสนสถานขึ้น เพื่อใช้เป็นที่ประกอบศาสนกิจและเป็นศูนย์กลางของการบริหารชุมชน เพื่อพบปะและร่วมปรึกษาหารือเกี่ยวกับกิจการของชุมชน เรียกว่า "มัสยิด"

ความหมายของ "มัสยิด"

มัสยิด ตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 หมายถึง "สถาน ที่ซึ่งมุสลิมใช้ประกอบศาสนกิจ โดยจะต้องมีละหมาดวันศุกร์เป็นปกติและเป็นสถานที่สอนศาสนาอิสลาม"

มัสยิด ในทัศนะของอิสลาม (การุณ ฎุใหญ่, 2532) คือ "สถาบันที่อยู่คู่กับชุมชนมุสลิม เมื่อมุสลิมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นชุมชนที่ใด ที่นั้นต้องมีมัสยิด และที่ใดไม่มีมัสยิด ก็แสดงถึงว่า ที่นั้นมีชุมชนมุสลิม มัสยิดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นศูนย์รวมของชาวมุสลิม"

บทบาทของมัสยิดในฐานะศูนย์กลางประชาคม

นักวิชาการอิสลาม ได้เสนอบทบาทของมัสยิดในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนไว้ ดังนี้ (การุณ ฎุใหญ่ , 2532)

1. มัสยิดต้องสร้างด้วย "พลังศรัทธาของมุสลิม" และสร้างในชุมชน
2. มัสยิดต้องเป็นศูนย์แห่งความสามัคคีของมุสลิม
3. มัสยิดควรเป็นศูนย์การศึกษาอบรมและเผยแพร่ศาสนาอิสลาม
4. มัสยิดควรเป็นศูนย์พัฒนาสังคม
5. มัสยิดควรเป็น"สถานที่ประนีประนอมและตัดสินข้อพิพาท"
6. มัสยิดควรเป็น"ศูนย์กลางประชาคม"

จะเห็นได้ว่า เจตนารมณ์ของมัสยิดนั้น มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างยิ่ง บุคคลที่ทำหน้าที่บริหารมัสยิดและเป็นผู้นำชุมชนมุสลิม จึงต้องมีหน้าที่หลักตันในชุมชน มีความเจริญสมดังเจตนารมณ์ของมัสยิดด้วยเช่นกัน

เนื่องจากมัสยิดเป็นสถานที่ เป็นในลักษณะนิติบุคคลและเป็นทรัพย์สินของชุมชน จึงจำเป็นต้องมีผู้บริหารและดูแล ตลอดจนทำหน้าที่สนับสนุนกิจการศาสนาอิสลาม ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมการศึกษาทั้งภาคสามัญและภาคศาสนาแก่คนในชุมชน การพัฒนาชุมชน การเป็นผู้ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างคนในชุมชน ฯลฯ ซึ่งได้แก่คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด อันประกอบด้วย อิหม่าม กอเต็บ บิหลัน และกรรมการอื่น ๆ

คำว่า "อิหม่าม" เป็นคำภาษาอาหรับ ใช้เรียกตำแหน่งทางศาสนา ซึ่งตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มาตรา 4 ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า "อิหม่าม หมายถึง ผู้นำศาสนาอิสลามประจำมัสยิด"

นอกจากนี้ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนของมัสยิดนั้น ตามกฎหมายยังเรียกว่า "สัปบุรุษประจำมัสยิด" คือมุสลิมที่คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด มีมติรับเข้าเป็นสัปบุรุษประจำมัสยิด และมีชื่ออยู่ในทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิด แต่ผู้นั้นจะเป็นสัปบุรุษเกินกว่าหนึ่งมัสยิดในเวลาเดียวกันไม่ได้

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ง., หน้า 280.

"อิหม่าม" แม้จะเป็นตำแหน่งทางศาสนา แต่มีสถานภาพที่แตกต่างไปจากผู้นำทางศาสนาอื่นๆ เช่น พระสงฆ์ หรือบาทหลวง คือไม่ถือว่าเป็นนักพรตหรือนักบวช เนื่องจากศาสนาอิสลามนั้นไม่มีนักบวช อิหม่ามจึงมีสถานภาพเช่นบุคคลทั่วไป แต่ก็ยังเป็นตำแหน่งที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนเช่นกัน เนื่องจากที่มาของอิหม่ามนั้นมาจากการเลือกตั้งของสัปบุรุษประจำมัสยิดนั่นเอง

"อิหม่ามจึงมิใช่ตำแหน่งที่เป็นอาชีพ และก็มีไข่มุกคอลลที่ถูกแต่งตั้งขึ้นมา แล้วไม่ได้ทำประโยชน์อะไรให้แก่สังคมส่วนรวม แต่อิหม่ามอาจเป็นใครก็ได้ที่เขาพร้อมที่จะทำหน้าที่ให้แก่ชุมชนหรือสังคมนั้น ตามที่เขาได้รับเลือกขึ้นมา และอิหม่ามต้องเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญต่อชุมชน มีความหมายในอันที่จะเปลี่ยนแปลงชุมชนหรือสังคมให้ดีขึ้น พัฒนาขึ้น" (อัลวา และอัลฟา คิล, 2505: 7-8)

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการพัฒนาชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นชุมชนที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว แตกต่างจากชุมชนในเขตอื่น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยจะมุ่งศึกษาไปที่บทบาทของอิหม่าม ในการเป็นผู้นำการพัฒนาชุมชน ตามการรับรู้ทัศนคติ ความคาดหวังและการยอมรับของชาวชุมชน โดยมีกรอบของการศึกษา 2 กรอบคือ

1. กรอบบทบาทของอิหม่าม ซึ่งแบ่งออกเป็น

1.1 บทบาทที่เป็นข้อกำหนด (Role Prescription) หมายถึง พฤติกรรมของอิหม่ามที่เป็นข้อกำหนดอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบของอิหม่าม ตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 และตามหลักการในศาสนาอิสลามที่ได้กำหนดไว้

1.2 บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Role Description) หมายถึง พฤติกรรมของอิหม่ามที่ปฏิบัติจริงในปัจจุบัน ตามข้อกำหนดทางกฎหมายและหลักศาสนา

1.3 บทบาทที่คาดหวัง (Role Expectation) หมายถึง พฤติกรรมที่เป็นที่มุ่งหวังจากชาวชุมชนมุสลิมให้อิหม่ามปฏิบัติ

2. กรอบของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม ภายใต้รูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) โดยมุ่งประเด็นการศึกษาและวิเคราะห์องค์ประกอบของการสื่อสารระหว่างบุคคล ในส่วนของตัวผู้รับสาร (Receiver) คือชาวชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก และปฏิกิริยาตอบสนอง (Feedback) จากผู้รับสาร ได้แก่ การรับรู้ (Perception) ความคาดหวัง (Expectation) ความพึงพอใจ (Satisfaction) และการยอมรับ (Acceptance) ในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการรับรู้ ความคาดหวัง ความพึงพอใจและการยอมรับในบทบาทการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม ในสายตาของชาวชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ ความคาดหวัง ความพึงพอใจและการยอมรับในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม ระหว่างกลุ่มที่มีลักษณะทางประชากรต่างกัน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ ความคาดหวัง ความพึงพอใจและการยอมรับในบทบาทการพัฒนาชุมชนของอิหม่ามของชาวชุมชนมุสลิม

ปัญหานำการวิจัย

1. การรับรู้ ความคาดหวัง ความพึงพอใจ และการยอมรับของชาวชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอกที่มีต่ออิหม่าม ในประเด็นบทบาทในการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นอย่างไร และมีความสอดคล้องกันหรือไม่
2. ด้วยสภาพที่แตกต่างจากผู้นำทางศาสนาอื่นคือไม่ใช่นักบวชนั้น อิหม่ามในเขตหนองจอกจะมีศักยภาพในการเป็นผู้ริเริ่ม ผู้นำหรือผู้สนับสนุนโครงการพัฒนาชุมชนหรือไม่
3. ในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม มีการใช้รูปแบบการสื่อสาร โดยเฉพาะการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่

สมมติฐานในการวิจัย

1. ชาวชุมชนมุสลิมที่มีลักษณะทางประชากรต่างกัน มีการรับรู้บทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่ามแตกต่างกัน
2. ชาวชุมชนมุสลิมที่มีลักษณะทางประชากรต่างกัน มีความคาดหวังในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่ามแตกต่างกัน
3. ชาวชุมชนมุสลิมที่มีลักษณะทางประชากรต่างกัน มีความพึงพอใจในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่ามแตกต่างกัน
4. ชาวชุมชนมุสลิมที่มีลักษณะทางประชากรต่างกัน มีการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่ามแตกต่างกัน
5. การรับรู้บทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม
6. การรับรู้บทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม

7. การรับรู้บทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม มีความสัมพันธ์กับการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม

8. ความพึงพอใจในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม

9. ความพึงพอใจในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม มีความสัมพันธ์กับการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม

10. ความคาดหวังในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม มีความสัมพันธ์กับการยอมรับในความเป็นผู้นำของอิหม่าม

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาบทบาทหนึ่งของอิหม่าม คือบทบาทในการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. เป็นการศึกษาเฉพาะบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม 4 ด้านคือ

- 1.1 บทบาทด้านเศรษฐกิจ
- 1.2 บทบาทด้านสังคม
- 1.3 บทบาทด้านการเมืองการปกครอง
- 1.4 บทบาทด้านสาธารณสุข

2. เป็นการศึกษาองค์ประกอบในกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล เฉพาะในส่วนของ การวิเคราะห์ผู้รับสาร (Receiver Analysis) และปฏิกิริยาตอบสนอง (Feedback) ของชาวชุมชนมุสลิม ในเขตหนองจอก อันได้แก่

- 2.1 การรับรู้ (Perception) บทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม
- 2.2 ความคาดหวัง (Expectation) ในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม
- 2.3 ความพึงพอใจ (Satisfaction) ในบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม
- 2.4 การยอมรับ (Acceptance) ในความเป็นผู้นำของอิหม่าม

นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปฏิกิริยาตอบสนองทั้ง 4 ประเภทของชาวชุมชนในฐานะผู้รับสาร (Receiver) ที่มีต่ออิหม่ามซึ่งมีฐานะเป็นผู้ส่งสาร (Sender)

3. เป็นการรวบรวมข้อมูลเฉพาะจากชาวชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก ดังนั้น ผลการวิจัยจึงสามารถอธิบายได้เฉพาะบทบาทของอิหม่ามในเขตหนองจอกเท่านั้น

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นชาวมุสลิมในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีสถานภาพเป็นสัปบุรุษประจำมัสยิด และอาศัยอยู่ภายในเขตมัสยิดเท่านั้น มิได้รวมถึงชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่นอกเขตมัสยิด ถึงแม้ว่าจะมีสถานภาพเป็นสัปบุรุษประจำมัสยิดนั้น ๆ ก็ตาม^{**}

2. ชุมชนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก ที่มีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง โดยไม่เกี่ยวข้องกับพื้นที่การแบ่งเขตการปกครองของรัฐ ได้แก่ หมู่บ้าน หรือแขวงแต่อย่างใด หมายความว่า ขอบเขตของแต่ละชุมชน อาจจะมีพื้นที่คาบเกี่ยวหลายหมู่บ้าน หรือบางแขวง อาจมีชุมชนมุสลิมที่ศึกษากระจายอยู่มากกว่าหนึ่งชุมชน^{***}

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ชาวมุสลิม หมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง ซึ่งตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 เรียกว่า "สัปบุรุษประจำมัสยิด" หมายถึง ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม (มุสลิม) และมีชื่ออยู่ในทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิดในเขตหนองจอก ที่มีลักษณะทางประชากรที่แตกต่างกัน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ความเป็นคนพื้นเพเดิมในชุมชน สถานภาพทางสังคมในชุมชน และพฤติกรรม ได้แก่ ความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารทั่วไป ระดับการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ความบ่อยครั้งในการไปละหมาดที่มัสยิด ระดับการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ความตระหนักในปัญหาของชุมชน และความเข้าใจในความหมายของการพัฒนาชุมชน

2. บทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน หมายถึง บทบาทของอิหม่ามที่มีอิทธิพลหรือสามารถโน้มน้าว จูงใจให้ชาวมุสลิมเห็นคล้อยตามหรือปฏิบัติตาม ในกิจกรรมที่เกี่ยวกับงานพัฒนาชุมชน ตามการรับรู้ ความคาดหวัง ทศนคติและการยอมรับของชาวมุสลิม

2.1 การรับรู้ (Perception) หมายถึง การรับทราบและติดตามบทบาทที่เป็นข้อกำหนด (Role Prescription) บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Role Description) คุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับ และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม

* ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ง., หน้า 280.

** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า 277.

*** ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค., หน้า 278.

2.2 ความคาดหวัง (Expectation) หมายถึง ความมุ่งหวังของชาวชุมชนมุสลิมที่มีต่ออิหม่ามว่าควรจะทำปฏิบัติหรืออยากให้ปฏิบัติ ในด้านบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง (Role Description) คุณลักษณะของอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการพบปะกับอิหม่าม ความบ่อยครั้งในการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับ และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่าม

2.3 ความพึงพอใจ (Satisfaction) หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดต่อบทบาทที่อิหม่ามได้ปฏิบัติจริง (Role Description) คุณลักษณะของอิหม่าม การพบปะกับอิหม่าม การได้รับข่าวสารจากอิหม่าม เนื้อหาของข่าวสารที่ได้รับ และช่องทางการได้รับข่าวสารจากอิหม่ามที่เป็นไปตามที่ชาวชุมชนมุสลิมได้คาดหวังไว้

2.4 การยอมรับ (Acceptance) หมายถึง การยอมรับในตัวอิหม่าม และการเป็นผู้นำ (Leadership) ของอิหม่าม

3. บทบาทในการพัฒนาชุมชน หมายถึง บทบาทของอิหม่ามตามข้อกำหนด (Role Prescription) และบทบาทที่ปฏิบัติจริง (Role Description) คุณลักษณะ และการสื่อสารในชุมชนของอิหม่าม ตามความคิดเห็นของชาวชุมชนมุสลิม ในด้านการพัฒนาสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ และคุณธรรมจริยธรรมของชาวชุมชนให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในด้าน

3.1 ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ กิจกรรมเพื่อยกระดับอาชีพ รายได้ และความเป็นอยู่ของชาวชุมชน

3.2 ด้านสังคม ได้แก่ กิจกรรมในการส่งเสริมการศึกษา ทั้งทางด้านวิชาการสามัญและวิชาการศาสนา อันเป็นที่มาของคุณธรรมจริยธรรมของชาวชุมชน และกิจกรรมที่เสริมสร้างความร่วมมือ ความสามัคคีในชุมชน

3.3 ด้านการเมืองปกครอง ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง การปกครอง ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น กิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย กิจกรรมสนับสนุนการแสดงออกทางความคิดของชาวชุมชน อันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

3.4 ด้านสาธารณสุข ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมการรักษาสุขภาพอนามัยของชาวชุมชน และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของชุมชน

4. บทบาทที่เป็นข้อกำหนด (Role Prescription) หมายถึง ข้อกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของอิหม่าม ตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 และตามบทบัญญัติแห่งอิสลาม

5. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Role Description) หมายถึง พฤติกรรมของอิหม่ามที่ชาวชุมชนรับรู้ หรือเชื่อว่าอิหม่ามได้ปฏิบัติจริง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ช่วยให้ทราบถึงบทบาทของอิหม่ามในการพัฒนาชุมชน คุณลักษณะ และประสิทธิภาพในการสื่อสารระหว่างอิหม่ามกับชาวชุมชน จากการรับรู้ ความคาดหวัง ความพึงพอใจและการยอมรับของชาวชุมชน

2. ช่วยให้ทราบว่า ลักษณะทางประชากรที่แตกต่างกันของชาวชุมชนมุสลิม มีผลต่อการรับรู้ ความคาดหวัง ความพึงพอใจและการยอมรับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม ซึ่งเป็นประโยชน์ในการกำหนดบทบาทที่สอดคล้อง (Role Consensus) และรูปแบบการสื่อสารในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ และสนองความต้องการของชาวชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อผลของการพัฒนาชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ

3. ช่วยให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ ความคาดหวัง ความพึงพอใจและการยอมรับของชาวชุมชนมุสลิม ที่มีต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม เพื่อประโยชน์ในการศึกษาแนวโน้มของอิทธิพลทางความคิดของอิหม่ามที่มีต่อชาวชุมชน ในการพัฒนา

ซึ่งผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับดังกล่าว จะเป็นแนวทางในการแสดงบทบาทความเป็นผู้นำที่สอดคล้องกัน (Role Consensus) และประสิทธิภาพในการสื่อสารในชุมชนของอิหม่าม เพื่อการสนับสนุนการพัฒนาชุมชน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน ตามยุทธศาสตร์ในการพัฒนาในระดับชาติ และระดับกรุงเทพมหานคร และเป็นไปในแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ต่อไป อีกทั้งผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลส่วนหนึ่ง ในการที่หน่วยงานพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชน จะใช้วางแผนการพัฒนาชุมชนในเขตหนองจอกหรือเขตพื้นที่อื่นๆ ที่มีลักษณะเป็นชุมชนมุสลิม (เช่น เขตมีนบุรี เขตประเวศ เขตบางกะปิ) ได้อย่างเหมาะสม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย